

УДК 911.3:711(477)

DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.03.045>Литвинчук М. Ю.¹, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0212-6056>,
Денисенко О. О.², ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7836-9594>Мельничук А. Л.², ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4419-1446>.¹ «РЕАКТИВ» міжнародна консалтингова компанія, Київ² Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

Інструменти планування на місцевому рівні: довгостроковий аналіз перетворень в Україні

Метою статті є аналіз еволюції інструментів планування на місцевому рівні в Україні, що відображає довгострокові зміни підходів до планування та окремих інструментів і спрямований на досягнення цілей більш ефективного управління територіями. У результаті дослідження, на основі аналізу положень відомчих будівельних норм СРСР, законів України та державних будівельних норм України, виділено основні етапи функціонування та перетворення інструментів планування на місцевому рівні, відображено їх довгострокову еволюцію у пострадянській перспективі та ключові зміни в розрізі окремих інструментів, проаналізовано вплив таких змін на розвиток територій. Наукова новизна статті полягає у відображенні довгострокової еволюції інструментів планування на місцевому рівні в Україні та наслідків цих процесів для розвитку територій, тим самим сприяючи переосмисленню підходів у сфері планування територій.

Ключові слова: планування, інструмент, місцевий рівень, Україна.

UDC 911.3:711(477)

DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.03.045>Lytvynchuk, M. Yu.¹, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0212-6056>,
Denysenko, O. O.², ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7836-9594>,Melnychuk, A. L.², ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4419-1446>.¹ REAKTIV consulting, Kyiv² Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

Local Planning Instruments in Ukraine: Experiences and Changes From a Long-Term Perspective

In this paper, we analyze the evolution of local planning instruments in Ukraine from Soviet times to the current state, rethinking the framework of local planning and the role of particular instruments. Planning instruments, notably local planning instruments, by their content and planning practices to a large extent reflect the social and political context of the territory and therefore they are going through significant changes in the course of transition and later transformations. The Ukrainian experience provides important insights for rethinking planning in post-transitional regions, as it illustrates how the role and functions of planning at the local level were changed, how certain instruments were transformed, and how new approaches and concepts were introduced. The paper builds upon extensive materials on the elaboration of regional planning schemes and projects, city planning and construction in the USSR, laws of Ukraine, and state construction regulations of Ukraine and reviews the main stages of local planning instruments development and transformation. The evolution of the instruments in the post-Soviet perspective in the paper is analyzed in terms of their influence on spatial development. It is argued that local planning instruments have evolved significantly, new tools have appeared, and they have become more publicly available and community-oriented, thus reflecting the ongoing rethinking of planning at the local level.

Keywords: planning, instruments, local level, Ukraine.

Актуальність теми дослідження

Після розпаду СРСР стало очевидно, що соціально-економічна реальність змінилася, і так само очевидним став той факт, що різні типи

території потребують нових стратегій і нового планування. Проте в країні, де перше десятиліття перетворилося на економічне виживання,

© Литвинчук М. Ю., Денисенко О. О., Мельничук А. Л., 2022.

пошук стратегій розвитку поза звичними форматами державного контролю став черговим викликом: як зробити містобудівну документацію відповідною існуючим реаліям та зберегти її роль як механізму забезпечення комплексного розвитку територій на довгострокову перспективу. Це вимагало зміни підходів, концепцій, самих інструментів планування — тестування їх ролі у нових умовах та впровадження відповідних змін. Проте ці зміни були настільки повільними, що, фактично, зайняли десятиліття.

Новий етап, разом з новими можливостями у сфері розвитку територій, привніс і нові виклики, пов'язані зі зміною інституцій та регулювання, реаліями ведення економічної діяльності, новими механізмами ухвалення рішень і новими соціальними запитами. Відповідно, територі-

альне планування, як і кожна сфера суспільного життя транзитного періоду, пройшовши так звану кризу «легітимності планування» [1–4], суттєво змінилося: відбулося переосмислення ролі планування як такого, сформувалися нові впливові учасники цього процесу (бізнес, громада, медіа), нові концепції у сфері організації території та нові інструменти, а питання планування територій поступово стали не просто публічними, але й почали перетворюватися на предмет публічного обговорення та дискусій.

Тому актуальними є питання еволюції інструментів територіального планування впродовж останніх десятиліть, визначення основних змін у структурі містобудівної документації в Україні та окреслення найважливіших процесів, що стоять за цими змінами.

Стан вивчення питання

Територіальне планування як діяльність, пов'язана з розробленням політики та проектних рішень щодо просторових об'єктів різного ієрархічного рівня, так чи інакше є відображенням сформованої системи соціальних відносин у суспільстві та покликана втілювати — через існуючі інституції, підходи та конкретні проекти — відповідні принципи та пріоритети, як державної політики, так і суспільних запитів. Ця теза важлива для розуміння впливу транзитного пострадянського періоду на зміни системи планування, перетворення окремих інструментів та можливості їхнього використання для досягнення декларованих цілей. У цьому зв'язку планування можна розглядати і як «соціальну інституцію» [5], і як «безпосередні просторові практики» [6], що покликані формувати певний тип простору, який є відображенням та віддзеркаленням відповідної системи планування, управління та навіть суспільства.

П. Гілі та Р. Вільямс розглядали «систему планування» як поєднання трьох складових: функції планування, що відображає стратегію та принципи просторової організації та землекористування, функції розвитку та функції регулювання. Кожна з цих складових змінювалася відповідно до законодавчих змін, співвідношення державного, приватного і громадського сектору та професійної культури у різних країнах [7]. Відтак, як окремі складові, так і системи планування в цілому не є стабільними: вони певним чином змінюються та еволюціонують [7, 1, 8] у кожній країні. При цьому сформова-

на система планування і конкретні планувальні практики відображають способи та практики ухвалення рішень, рівень (де)централізації, регуляторні механізми, історичний та культурний контексти розвитку планування, основних задіяних акторів.

Оскільки транзитний період від соціалізму до постсоціалізму передбачав суттєві зміни — у способах ухвалення рішень (від дуже централізованої соціалістичної системи до менш централізованої постсоціалістичної), формах власності на землю (стрімке зростанням об'єктів приватної власності, що створювали абсолютно іншу містобудівну ситуацію), новому інституційному полі (появі нових інституцій та оновленні нормативних вимог), загальній демократизації багатьох процесів і процедур, — то система планування так чи інакше ставала відзеркаленням цих процесів, відображаючи всі їхні здобутки, виклики та невдачі. Характеризуючи трансформацію систем планування у Центрально-Східній Європі, З. Недовіч-Будіч підкреслює подібність багатьох процесів їх змін, незважаючи на специфіку локальних контекстів у різних країнах [1]. Так, більшість постсоціалістичних країн змушені були зіткнутися з кризою легітимності планування як такого [1–4]: перші роки після розпаду соціалістичної системи існувало потужне «ідеологічне заперечення самої ідеї планування в будь-якій його формі як основи для інструментів політики» [7]. Типово планування сприймалося як частина негативного спадку соціалістичної системи, де економічне

планування (і територіальне як його частина) займало домінуючу роль, а відповідно, у країнах регіону намітився виразний тренд мінімального втручання в нові динамічні процеси соціально-економічного розвитку, де ключова роль мала належати ринку та приватній ініціативі.

Новий етап планування у країнах регіону був пов'язаний з протистоянням «ринку» та спробами адаптувати територіальне планування до нового економічного контексту, з одного боку, та зростаючих соціальних і просторових викликів, з іншого. Активізація економічних процесів та будівництва у 2000-х рр. у поєднанні з кризою планування, як підкреслює С. Гірт, призвели до численних проблем, що стали підсумком транзитного періоду. Серед них — втрата зелених зон, історичної спадщини, зміна моделей мобільності жителів, зростаюча сегрегація, проблеми адаптації промзон, реконструкція радянського житлового фонду та інші. Зважаючи на очевидність дисбалансів, що з'явилися чи посилювалися у розвитку територій протягом двох останніх десятиліть, легітимність планування як інструменту політики більше не викликала дискусій [4]. Проте актуальним питанням було і лишається, в якому напрямі має змінюватися сучасне територіальне планування для забезпечення традиційно декларованого в останні роки принципу збалансованості інтересів, а також формування «кращих» та «більш справедливих» міст та регіонів [9]. Так чи інакше це вимагає переосмислення окремих інструментів планування та оцінки результатів планування: якою мірою ті чи інші інструменти відповідають на існуючі виклики та потреби перетворення території.

Адаптація територіального планування до нового контексту через певну інерцію інституцій, конкретних інструментів та планувальних практик потребувала часу та усвідомлення його нової соціальної функції [3], «відновлення його статусу як важливої сфери діяльності, що відстоює громадські інтереси, а не слугує політичному режиму» [1]. Це означало привнесення нових концепцій перетворення простору та принципів європейської просторової політики, що уособлюють «забезпечення балансу між соціальною справедливістю, екологічною стійкістю та економічним добробутом» [10].

Переосмислення планування відбувалося у кількох формах. По-перше, шляхом посилення нових напрямів планування (зокрема, стра-

тегічного та ландшафтного планування) та доповнення існуючих традиційних планувальних інструментів неформальними інструментами. По-друге, шляхом зростання прозорості планувального процесу та підвищення його відкритості на різних етапах, що дозволило імплементувати та посилити процедури обговорення та залучення. І, по-третє, як результат зростання уваги до локального рівня планування.

Територіальне планування соціалістичного періоду з позицій його бачення у постсоціалістичній перспективі переважно оцінюють як технократичне, з жорсткою ієрархічною структурою, яке передусім було покликано ретранслювати економічні плани і задачі від найвищого рівня до найнижчого [11, 4, 1]. У цьому світлі, зміщення уваги до локального рівня як результат децентралізаційних процесів у країнах регіону та розширення практик участі та взаємодії як результат впровадження партисипативного планування, покликаного «ініціювати просторові трансформації, поглибити демократію та вдосконалити просторове управління» [12] можна розглядати як закономірний результат трансформації системи планування. Сьогодні інструменти забезпечення громадського обговорення документів просторового планування, їх публічності та якнайширшої громадської участі на різних етапах у більшості країн регіону є закономірним доповненням інструментів планування та невід'ємною частиною сформованої системи планування. Водночас, як і кожен процес зміни практик та процедур, оновлення інструментів планування та участі, для окремих містобудівних ситуацій та випадків викликає критичні оцінки щодо результатів їх використання [напр., 13–14]. Внаслідок цього, актуалізуються, як теоретичні (нормативні) питання еволюції та взаємодії цих інструментів, так і практики їх використання в різних інституційних, соціальних та просторових контекстах, що є однією з цілей даного дослідження.

В Україні система планування, хоч і з певною інерцією у порівнянні з країнами Центральної Європи, але так само стала предметом змін. Зважаючи на ідеологізацію процесу проектування та його ізолюваність від сучасних підходів протягом радянського періоду [15], визначальну роль у зміні системи планування відіграли процеси деідеологізації, демократизації та децентралізації [16]. Як зазначає Є. О. Маруняк, система територіального планування в Україні «... об'єднує досвід радянського, пострадянського планування і

деякі елементи європейських практик» [17]. До таких нових, привнесених протягом останніх років, можна віднести планувальні практики, спрямовані на посилення інклюзивності [18] та партисипативності [16, 19, 20].

Метою статті є дати аналіз еволюції інструментів планування на місцевому рівні в Україні, основні етапи та напрями їх перетворення, починаючи з радянського періоду і завершуючи сучасними процесами змін.

Методи дослідження

Дослідження спирається на аналіз нормативних документів у сфері регулювання містобудівної діяльності, починаючи з кінця 60-х рр. ХХ ст. (відомчі будівельні норми СРСР) і завершуючи сучасним станом (закони України, державні будівельні норми України), з метою оцінки основних інструментів планування на місцевому рівні, їхнього змісту та функцій, зокрема, зміни підходів до їх визначення та регулювання. Крім аналізу перетворення окремих інструментів,

це дає змогу виявити, як змінюється система планування в цілому та виділити основні етапи таких змін. Кожен з етапів відображає логіку перетворень планувального процесу, його результати для розвитку територій та пов'язані виклики. Відповідно, це дозволяє критично переосмислити зміни інструментів планування на місцевому рівні у довгостроковій перспективі, з урахуванням результатів планувального процесу на кожному з етапів.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням наукових результатів

Інструменти планування на місцевому рівні: ретроспективний аналіз радянського періоду

Територіальне планування радянського періоду, відповідно до ідеологічної парадигми розгортання соціалістичного виробництва і побудови соціалістичного суспільства, було тісно пов'язане з плануванням у його різних формах і передусім спиралося на економічні плани. Про тісноту зв'язків економічного та територіального планування того періоду свідчить те, що «затверджений генплан розглядався державними і муніципальними органами як „територіальна інтерпретація народногосподарського плану“» [21]. «Народногосподарське планування» в СРСР здійснювалося на таких рівнях: країна; економічні райони; союзні республіки; області, краї, республіки (без обласного поділу); адміністративні райони і групи районів; міста, селища; промислові вузли; групи сільськогосподарських підприємств. Кожен з цих рівнів був пов'язаний з відповідним видом економічного (народногосподарського) та територіального планування. Для місцевого рівня економічне планування включало п'ятирічні та поточні плани розвитку адміністративних районів; п'ятирічні та поточні плани розвитку міст і селищ, плани розвитку промислових вузлів і підприємств, що надалі повинно було знайти відображення у проектах районного планування, генеральних планах міст і селищ, проектах житлових районів, виробничих зон та ін. [22].

Види містобудівної документації врегульовувалися будівельними нормами, що затверджу-

валися державним комітетом з питань будівництва (Держбуд СРСР), а пізніше державним комітетом з цивільного будівництва і архітектури при Держбуді СРСР [23–25]. На *рис. 1 і 2* відображена еволюція видів містобудівної документації, починаючи від 1967 р. і до сучасного стану. Інструкція, що набрала чинність у 1983 р. (діяла в Україні аж до затвердження державних будівельних норм України), визначала такі види містобудівної документації «...для планувальної організації території, планування і забудови міст, селищ і сільських населених пунктів, а також їх окремих частин»: схема і проект районного планування, генеральний план (міста, селища, сільського населеного пункту, курорту), проект розміщення будівництва на чергову п'ятирічку, проект планування промислової зони (району) міста, проект детального планування, проект забудови [25]. Як документ свого часу, будівельні норми при розробленні проектною документації вимагали керуватися основними напрямками економічного і соціального розвитку СРСР та використовувати матеріали Генеральної схеми розвитку продуктивних сил СРСР, Генеральної схеми розселення на території СРСР, схем розвитку і розміщення галузей господарства і промисловості тощо, що характеризує сформовану систему розроблення планувальних документів як доволі жорстко ієрархізовану, з одного боку, та виразно орієнтовану на забезпечення

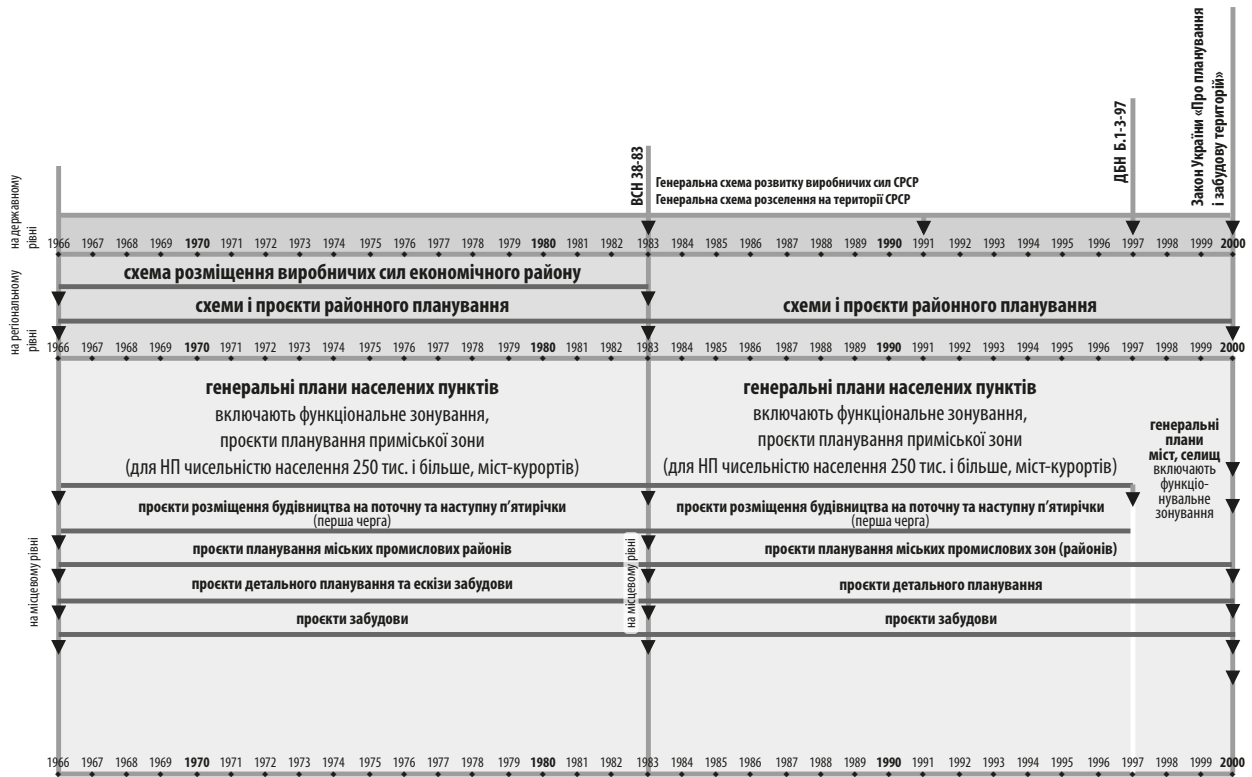
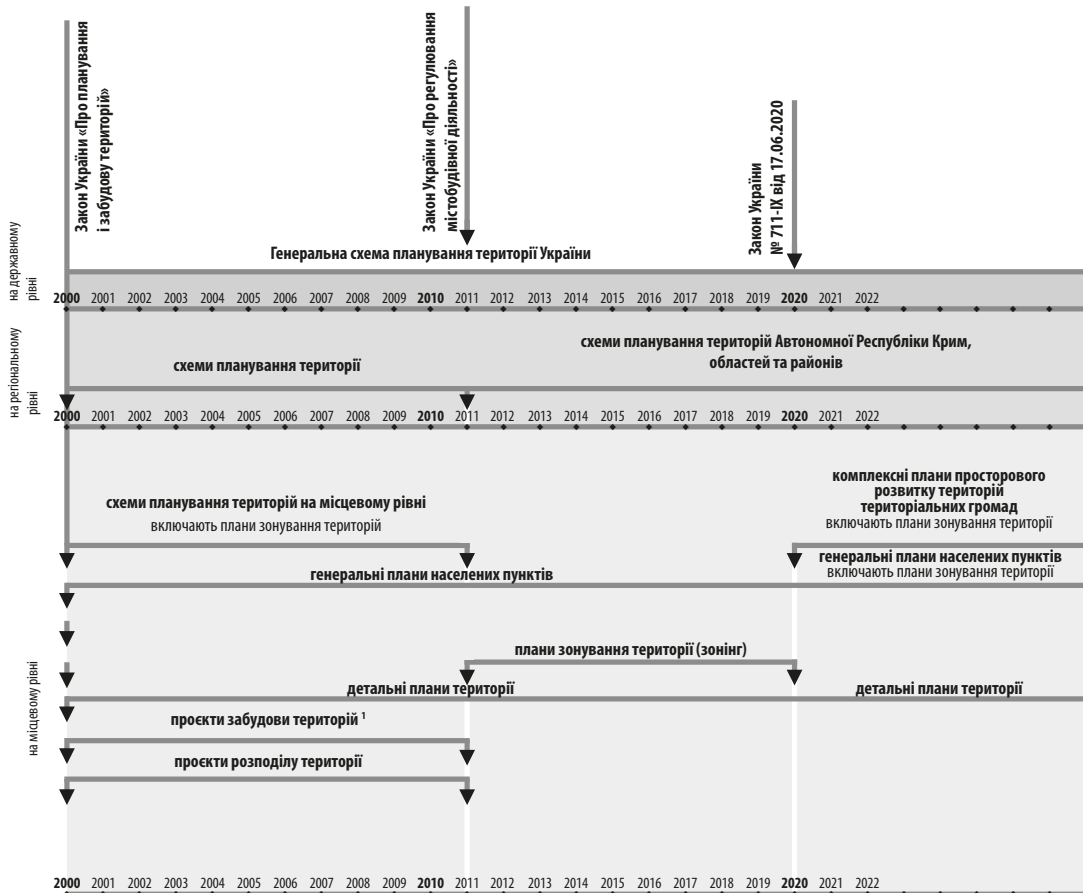

Рис. 1. Еволюція інструментів планування, 1966–2000 рр.

¹ проект забудови території — документація, що поєднує властивості містобудівної та проектної документації, яка розробляється для комплексів будинків і споруд.

Рис. 2. Еволюція інструментів планування, 2000–2022 рр.

інтересів «розвитку продуктивних сил» в масштабі СРСР.

Водночас не можна не відзначити кілька безумовних здобутків радянської традиції розроблення планувальних документів, серед яких — «незмінний комплексний підхід» та «варіантне опрацювання проектних рішень» [25], які визначалися як пріоритетні у будівельних нормах та дозволяли планувальникам у багатьох випадках розробляти більш збалансовані проектні рішення.

Сформована в СРСР система планування передбачала, що містобудівна документація та її проектні рішення лежали в основі будь-яких процесів перетворення території, що було за-

кріплено у будівельних нормах: «Розміщення і проектування нових, розширення і реконструкція існуючих промислових, промислово-енергетичних, агропромислових та інших народногосподарських комплексів, крупних <...> об'єктів, підприємств <...> і пов'язаних з ними <...> міст та інших населених пунктів <...> повинні здійснюватися на основі принципових планувальних рішень схем і проектів районного планування» [25]. Безумовно, не всі проектні рішення реалізувалися, проте інструменти просторового планування у поєднанні з економічним плануванням відігравали ключову роль у будь-яких змінах території в радянський період та у їхній ініціації.

Інструменти планування на місцевому рівні: пострадянський період

Пострадянський період розвитку інструментів планування на місцевому рівні позначився, з одного боку, частковою чи навіть повною втратою актуальності розроблених планувальних документів та їх проектних рішень у зв'язку з фундаментальними економічними і політичними змінами. З іншого боку, це період розроблення нормативної бази, що врегульовувала види містобудівної документації, її розроблення та затвердження в Україні. Першим нормативним документом, затвердженим в Україні після розпаду СРСР, який встановив вимоги до складу, змісту, порядку розроблення, погодження та затвердження містобудівної документації на місцевому рівні, були державні будівельні норми ДБН Б.1-3-97, що стосувалися генеральних планів міських населених пунктів. Ці норми визначали, що генеральний план є «основним видом містобудівної документації з планування території населеного пункту, призначеним для обґрунтування (розроблення та реалізації) довгострокової політики органу місцевого самоврядування в питаннях використання і забудови території» [26]. По суті, це є відображенням суттєвого переосмислення ролі планувальних документів, які почали усвідомлюватися як інструменти «довгострокової політики органів місцевого самоврядування». Крім того, ці норми містили значну кількість механізмів реалізації генерального плану, тим самим уможливили його функціонування як повноцінного інструменту політики.

У 2000 р. був ухвалений Закон України «Про планування та забудову територій», що встанов-

лював «основи планування, забудови та іншого використання територій» [27], зокрема, визначав вимоги до планування на всіх просторових рівнях — загальнодержавному, регіональному і місцевому — та відповідні види містобудівної документації (рис. 2). Однією з особливостей планування на місцевому рівні протягом цього періоду була можливість здійснення двостадійного проектування з розробленням концепції розвитку населеного пункту, що розглядалася як стадія розроблення генерального плану, «призначена для визначення основних проблем, пріоритетів і масштабів планувального розвитку населеного пункту та рекомендацій щодо їх вирішення» [26–27]. Хоча концепцію як окремий документ, що підлягав громадському обговоренню, рекомендовано було розробляти лише для «значних та найважливіших міст» та міст «із складними проблемами містобудівного розвитку», із прийняттям Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» [28] у 2011 р. така можливість двостадійного проектування зникла, тим самим зник і передбачений законодавством інструмент публічного узгодження інтересів зацікавлених сторін на початку розроблення містобудівної документації, що посилювало містобудівну документацію як інструмент планування, з одного боку, та інструменти місцевого рівня, з іншого боку, як такі, що є максимально наближеними та чутливими до інтересів місцевої громади. Тим самим, процес переосмислення та посилення інструментів планування місцевого рівня був відкладений аж до впровадження децентралізації у сфері містобудівної політики.

Інструменти планування на місцевому рівні: сучасний етап

Правову та організаційну основу містобудівної діяльності сучасного етапу визначає Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» 2011 р. [28] з численними змінами і доповненнями, що відображають складний шлях еволюції інструментів планування та їх перетворення у відносно короткій ретроспективі. До таких перетворень передусім належить поява нових інструментів планування на місцевому рівні (рис. 2) та їх зміни. Серед доволі дискусійних змін, що були привнесені з прийняттям цього Закону і все ще лишаються чинними, був безстроковий характер генеральних планів населених пунктів, «затверджених до набрання чинності цим Законом» [28]. Тим самим, по суті, була пролонгована чинність морально застарілої містобудівної документації з давно втраченою актуальністю проектних рішень, а роль генеральних планів як інструментів планування і розвитку на місцевому рівні була суттєво послаблена, адже органи місцевого самоврядування отримали можливість не розробляти нові генеральні плани після завершення розрахункового періоду дії, а відповідно — не проводити активну політику у сфері «розвитку, планування, забудови та іншого використання території населеного пункту», що відповідає визначенню генерального плану [28].

Реформа децентралізації влади та зміна адміністративно-територіального устрою країни привнесла зміни і у сферу планування територій на місцевому рівні. Зміни у законодавстві не торкнулися регулювання планування територій на державному (Генеральна схема планування території України, схеми планування окремих частин території України) та регіональному (схеми планування території Автономної Республіки Крим, областей та районів) рівнях (рис. 2). Хоча, у зв'язку із зміною районного поділу областей затверджені схеми планування територій районів

є неактуальними, але тимчасово можуть використовуватись як планувальна документація частини новоутворених районів. Для нового виду адміністративно-територіального утворення — територіальних громад — у 2020 р. запроваджено новий вид містобудівної документації — комплексний план просторового розвитку території територіальної громади, а також поєднано містобудівну документацію на місцевому рівні (комплексний план просторового розвитку території територіальної громади, генеральний план населеного пункту, детальний план території) із документацією із землеустрою [29–30]. Тим самим, територіальні громади отримали інструмент планування своїх територій, що доволі тривалий час було предметом дискусій та визнання такої доцільності [31].

Так само у 2020 р. було передбачено можливість розроблення концепції інтегрованого розвитку території територіальної громади, що належить до документів стратегічного планування, та є вихідними даними для розроблення містобудівної документації на місцевому рівні [29]. Оскільки розроблення концепції передбачає широке обговорення у процесі визначення довгострокових пріоритетів розвитку території, розроблення таких документів можна розглядати як певну альтернативу (наразі необов'язкову) раніше існуючому двостадійному розробленню містобудівної документації, коли спочатку формується концепція, що є предметом узгодження і обговорення зацікавлених сторін, а на її основі розробляється містобудівна документація. Появу обох інструментів планування — і комплексного плану просторового розвитку, і концепції інтегрованого розвитку території — можна розглядати як частину процесу переосмислення і посилення інструментів планування місцевого рівня, що в перспективі повинні стати ефективними інструментами реалізації політики місцевого розвитку.

Висновки

Таким чином, у довгостроковій перспективі роль інструментів планування в цілому, і на місцевому рівні, зокрема, суттєво змінилася та відбулося її переосмислення: від інструменту реалізації завдань державної політики до механізму узгодження державних, громадських і приватних інтересів у сфері планування та забудови територій. Пройдені етапи відображають перетворен-

ня системи планування та окремих інструментів, переосмислення ролі різних рівнів планування та задач, які повинні вирішуватися на кожному з них, зокрема, — ролі інструментів місцевого рівня, зміни яких є найбільш значимими.

Система інструментів планування на місцевому рівні була суттєво трансформована: оновлено та змінено законодавчі норми, що

врегулюють ці питання, з'явилися нові інструменти, покликані посилити місцевий рівень планування, триває дискусія щодо запровадження (посилення) неформальних інструментів, процес планування став більш публічним та відкритим, з'явилися та розвиваються різні форми участі. Водночас вплив інструментів планування на перетворення територій на місцевому рівні залишається дуже дискусійним та пов'язаний з такими основними викликами: актуальність містобудівної документації та її відповідність оновленому законодавству, якість містобудівної документації, зокрема, актуальність проектних рішень, реалістичність оцінок соціально-економічної та містобудівної ситуації, дотримання принципів збалансованості громад-

ських та приватних інтересів, публічність процесу розроблення та затвердження, що значною мірою і визначають майбутні перспективи кожного розробленого інструменту планування.

У той же час, важливо підкреслити, що в процесі перетворення інструменти планування місцевого рівня стали більш видимими, доступними для використання, домінуючий раніше технократичний підхід до планування територій поступово доповнюється комунікативними підходами і практиками. У перспективі, посилення комунікативної ролі, як планування в цілому, так і окремих інструментів планування покликане посилити їх ефективність та збалансованість для досягнення декларованих цілей розвитку територій.

References [Література]

1. Nedović-Budić, Z. (2001). Adjustment of planning practice to the new Eastern and Central European context. *Journal of the American Planning Association*, 67(1), 38–52. DOI: 10.1080/01944360108976354.
2. Sýkora, L. (2006). Urban development, policy and planning in the Czech Republic and Prague. In: *Spatial planning and urban development in the new EU member states: from adjustment to reinvention*, 113–140.
3. Hirt, S., & Stanilov, K. (2009). Revisiting urban planning in the transitional countries. Regional study prepared for Planning sustainable cities: Global Report on Human Settlements 2009. URL: <https://staging.unhabitat.org/downloads/docs/GRHS2009RegionalTransitionalCountries.pdf>.
4. Hirt, S. (2015). Planning during Post-socialism. In: *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 2nd Edition, Volume 18. Elsevier.
5. Golubchikov, O. (2004). Urban planning in Russia: towards the market. *European Planning Studies*, 12(2), 229–247. DOI: 10.1080/0965431042000183950.
6. Huxley, M., & Yiftachel, O. (2000). New paradigm or old myopia? Unsettling the communicative turn in planning theory. *Journal of planning education and research*, 19(4), 333–342. DOI: 10.1177/0739456X0001900402
7. Healey, P., & Williams, R. (1993). European urban planning systems: Diversity and convergence. *Urban Studies*, 30 (4–5), 701–720. DOI: 10.1080/00420989320081881.
8. Friedmann, J. (2005). Globalization and the emerging culture of planning. *Progress in Planning*, 64(3), 183–234. DOI: 10.1016/j.progress.2005.05.001.
9. Fainstein, S. S. (2005). Planning theory and the city. *Journal of planning education and research*, 25(2), 121–130. DOI: 10.1177/0739456X05279275.
10. Healey P. (2010). Introduction: The transnational flow of knowledge and expertise in the planning field. In: *Crossing Borders: International exchange and planning practices.*—Routledge, 1–26.
11. Hirt, S. A. (2005). Planning the post-communist city: Experiences from Sofia. *International Planning Studies*, 10(3–4), 219–240. DOI: 10.1080/13563470500378572.
12. Van Wymeersch, E., Oosterlynck, S., & Vanoutrive, T. (2019). The political ambivalences of participatory planning initiatives. *Planning Theory*, 18 (3), 359–381. DOI: 10.1177/1473095218812514.
13. Durnová, A. (2021). Czech postcommunist trouble with participatory governance. Toward an analysis of the cultural agency of policy discourses. *Policy Studies*, 42 (1), 80–97. DOI: 10.1080/01442872.2019.1581155.
14. Istenič, S. P., & Kozina, J. (2020). Participatory Planning in a Post-socialist Urban Context: Experience from Five Cities in Central and Eastern Europe. In: *J. Nared, D. Bole (Eds.) Participatory Research and Planning in Practice*, 31–50.
15. Palekha Yu. M., Oleshchenko A.V. (2016) Urban planning documentation in EU states and Ukraine: comparative analysis. *Experiences and perspective on urban development*. 30, 50–57. [In Ukrainian].
[Палеха Ю. М., Олещенко А. В. (2016) Містобудівна документація у державах Європейського Союзу і в Україні: порівняльний аналіз. *Досвід та перспективи розвитку міст України*, 30, 50–57].
16. Melnychuk, A., Denysenko, O., Ostapenko, P. (2021). New tools for new urban spaces? Analyses of planning and participation tools and their performance in (post)transitional perspective. *Ekonomichna ta Sotsialna Geografiya*. 85, 11–22. DOI: 10.17721/2413-7154/2021.85.11–22.

17. Marunyak Eu. O. (2014). Territorial (spatial) planning: content and evolution of major modern trends. *Ukrainian Geographical Journal*, 2, 22–31. [In Ukrainian].
[Маруняк Є. О. Територіальне (просторове) планування: зміст, еволюція та основні сучасні напрями. Укр. геогр. журнал, 2014, № 2. С. 22–31.]
18. Maruniak Eu. O., Lisovskyi S. A., Pokliatskyi S. A., Mozghovyi A. A., Petrovska A. O., & Rumiantseva M. V. (2021). Development of the capital city through the prism of inclusiveness (a case of Kyiv). *Ukrainian Geographical Journal*, 1, 25–33. [In Ukrainian].
[Маруняк Є. О., Лісовський С. А., Покляцький С. А., Мозговий А. А., Петровська А. О., Румянцева М. В. Розвиток столичного міста крізь призму інклюзивності (на прикладі м. Києва). Укр. геогр. журнал, 2021. № 1, С. 25–33.]
19. Mezentsev K.V., Provotar N.I., Palchuk M.V. (2020). Public spaces through the lens of participatory urban planning—the case of Kyiv. *Ukrainian Geographical Journal*, 2, 30–37. DOI: 10.15407/ugz2020.02.030 [In Ukrainian].
[Мезенцев К. В., Провотар Н. І., Пальчук М. В. Публічні простори через призму партисипативного міського планування — приклад Києва. Укр. геогр. журн. 2020, № 2. С. 30–37. DOI: 10.15407/ugz2020.02.030].
20. Dronova, O., Klyui, K., & Khomenko, D. (2021). From neoliberal practices to the participative democracy of integrated urban development: the path of residential housing in “Liko-Grad” Kyiv. *Ekonomichna ta Sotsialna Geografiya / Економічна та соціальна географія*, 85, 72–85. DOI: 10.17721/2413-7154/2021.85.72-85.
21. Dyomin N. (2012) City general plan—crucial informational resource for making strategic and operational resources. *Experiences and perspective on urban development*. 23, 6–25. [In Russian].
[Демин Н. Генеральный план города — важнейший информационный ресурс в системе принятия стратегических и оперативных решений. Досвід та перспективи розвитку міст України, 2012, вип. 23, С. 6–25].
22. Yargina Z. N. (1984). Urban planning analysis. *Moscow, Stroyizdat*, 244 p. [In Russian]
[Яргина З. Н. Градостроительный анализ. М.: Стройиздат, 1984. 244 с.]
23. Guidance on elaboration the projects of city planning and construction СН 345-66. Approved by USSR State Committee for Construction on March 23, 1966. [In Russian]
[Инструкция по составлению проектов планировки и застройки городов СН 345-66. Утверждена Государственным комитетом Совета Министров СССР по делам строительства 23.03.1966 г.]
24. Guidance on elaboration of the regional planning schemes and projects СН 446-72. Approved by USSR State Committee for Construction on July 17, 1972. [In Russian]
[Инструкция по составлению схем и проектов районной планировки СН 446-72. Утверждена Государственным комитетом Совета Министров СССР по делам строительства 17.07.1972 г.]
25. Guidance on composition, procedure for elaboration, coordination and approval of the regional planning schemes and projects, city planning and construction, urban-type and rural settlements planning. Approved by USSR State Committee for civilian construction and architecture on December 29, 1982. [In Russian].
[Инструкция о составе, порядке разработки, согласования и утверждения схем и проектов районной планировки, планировки и застройки городов, поселков и сельских населенных пунктов. Утверждена приказом Государственного комитета по гражданскому строительству и архитектуре при Госстрое СССР от 29 декабря 1982 г.]
26. State Construction Regulations Б.1-3-97 “Composition, substance, procedure for the elaboration, coordination and approving of the master plans for urban settlements”. [In Ukrainian].
[ДБН Б.1-3-97 «Склад, зміст, порядок розроблення, погодження та затвердження генеральних планів міських населених пунктів»]
27. Law of Ukraine On Planning and Development of Territories (Document 1699-III on April 20, 2000). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-14#Text>. [In Ukrainian].
[Закон України «Про планування і забудову територій» (№ 1699-III від 20.04.2000). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-14#Text>].
28. Law of Ukraine On Regulation of City Planning Activity (Document 3038-VI on February 17, 2011). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/3038-17/ed20110217#Text> [In Ukrainian].
[Закон України Про регулювання містобудівної діяльності (№3038-VI від 17.02.2011). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/3038-17/ed20110217#Text>].
29. Law of Ukraine On amendments to certain Legislative Acts of Ukraine on planning the use of land (Document 711-IX on June, 17, 2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/711-20#Text>. [In Ukrainian].
[Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель» (№ 711-IX від 17.06.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/711-20#Text>].
30. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine on September 1, 2021 No. 926 About approval of the Procedure of elaboration, updating, amending, and approving of city planning documentation. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/926-2021-%D0%BF#Text>. [In Ukrainian]
[Постанова Кабінету Міністрів України від 01.09.2021 № 926 «Про затвердження Порядку розроблення, оновлення,

внесення змін та затвердження містобудівної документації». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/926-2021-%D0%BF#Text>].

31. Dyomin, N. M. (2016). Legal reality in the field of town-planning regulation. *Experiences and perspective on urban development*. 30, 9–27. [In Russian].
[Демин Н. М. Правовая реальность в сфере градостроительного регулирования. Досвід та перспективи розвитку міст України, 2016, вип. 30. С. 9–27].

Стаття надійшла до редакції 21.05.2022

For citation [Для цитування]

Литвинчук М. Ю., Денисенко О. О., Мельничук А. Л. Інструменти планування на місцевому рівні: довгостроковий аналіз перетворень в Україні // *Укр. геогр. журн.* 2022. № 2. С. 73–81. [Українською мовою]. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.03.045>

Lytvynchuk, M. Yu., Denysenko, O. O., & Melnychuk, A. L. (2022). Local Planning Instruments in Ukraine: Experiences and Changes From a Long-Term Perspective. *Ukr. Geogr. Zh.*, 2, 73–81. [In Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.03.045>